

Scuola di Archivistica Paleografia e Diplomatica

Prova di ammissione alla Scuola di APD

In relazione alla nota n. 2291 del 19/05/1997 del Ministero per i Beni Culturali e Ambientali che prevede una prova di selezione scritta dal latino rispondente "alle tipologie di cui alla tabella D, all. n. 4 del R. D. 2/10/1911, n. 1163 che recita..." documento scritto in Italia non anteriore al secolo XII e non posteriore al XV", si consiglia ai candidati di prendere visione di atlanti paleografici e in generale di edizioni di fonti ovvero di testi con appendice documentaria.

A titolo di esempio si forniscono alcune indicazioni bibliografiche:

F. Steffens, *Paleographie latine*, Paris-Trèves, 1910

V. Federici, *La scrittura delle cancellerie italiane, secoli XII-XVII*, Roma 1964

F. Loddo Canepa, *Esempi di scritture paleografiche della Sardegna*, Torino s. d

P. Tola, *Codice Diplomatico della Sardegna*, Sassari 1984-85

F.C. Casula, *La Cancelleria di Alfonso III il Benigno re d'Aragona (1327-1336)*, Padova 1967

E.C. Casula, *Il documento regio nella Sardegna aragonese*, Padova 1973.

F.C. Casula, *Breve storia della scrittura in Sardegna*, Cagliari 1978

L. D'Arienzo, *Documenti sui visconti di Narbona e la Sardegna*, Padova 1977

L. D'Arienzo, *Documenti sulla prigionia di Carlo d'Angiò principe di Salerno*, Palermo 1983

G. Olla Repetto, *Il primo liber Curiae della procurazione reale di Sardegna (1413-1425)*, Roma 1974.

I testi possono essere consultati presso la Sala di studio dell'Archivio di Stato.

Scuola di Archivistica, Paleografia e Diplomatica

Bibliografia essenziale sugli argomenti storico-istituzionali oggetto della prova di selezione

La Sardegna, a cura di M. Brigaglia, vol. 1, cap. 2, *La storia*, pp. 26-185; vol. 2, cap. 6, *L'autonomia regionale*, pp. 1-36, Cagliari 1982.

Storia della Sardegna, a cura di M. Brigaglia, Sassari, 1995 (da p. 131 e ss.)

M. Brigaglia, A. Mastino, G.G. Ortu, *Storia della Sardegna*, voll. 3, 4 e 5, Roma-Bari, (Storie regionali)

B. Anatra, A. Mattone, R. Turtas, *L'età moderna dagli aragonesi alla fine del dominio spagnolo* in *Storia dei sardi e della Sardegna*, a cura di M. Guidetti, vol. III, Milano 1989 (ad eccezione dei capp. 3° e 5°)

G. Livret, A. Girgenti, I. Birocchi, G. G. Ortu, M. Cardia, *L'Età contemporanea dal governo piemontese agli anni sessanta del nostro secolo* in *Storia dei Sardi e della Sardegna*, a cura di M. Guidetti, vol. IV, Milano 1990 (ad eccezione dei capp. 3°, 6°, 7°, 8°, 9°, 10°, 12° e 13°)

B. Anatra, J. Day, L. Scaraffia, *La Sardegna medioevale e moderna*, Torino 1984 (da p. 191 e ss.)

1171 giugno 19, Perugia.

Alexander episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri Alfano Capuano, archiepiscopo, salutem et apostolicam benedictionem.

Officii nostri debito et auctoritate compellimur ut controversias que ad apostolice Sedis perferuntur exacta diligentia et studio debeamus audire, et que apud eam decisa fuerint et fine congruo terminata, ne in recidivam contentionem valeant divenire, apostolicis scriptis convenit adnotari. Ad hoc enim ecclesiarum omnium matrem atque magistram sacrosanctam Romanam Ecclesiam providentia divina constituit ut implicitas et graves questiones explicare debeat et servato rigore iustitie diffinire. Cum tu et dilecta in Christo filia nostra Mathea, abbatissa Sancte Marie Captane, pro causa que inter te et eam vertebatur super subiectione quam in eodem monasterio requirebas et libertate pariter in quam eadem abbatissa proclamabat, in nostra essetis presentia constituti, iamdicta abbatissa privilegia principum et trium predecessorum nostrorum coram nobis in medium protulit; multitudinemque testium ad defendendam et demonstrandam in quam proclamabat libertatem produxit. Tu vero proposuisti quod, cum infra fines tue diocesis idem sit monasterium fundatum, iure communi ad ecclesiam tuam debeat pertinere, et super hoc multorum te canonum auctoritate fretum dixisti, quibus espresse monstratur quod monasteria et ecclesie ad episcopos pertinent in quorum territorio fondata noscuntur. Nos igitur, conoscentes tam ex hiis que ex parte tua allegata sunt quam ex attestazione testium alterius partis quod antecessores tui abbatissas et moniales sepe dicti monasterii benedixerint et missas ibi publicas celebraverint, te, a petitione memorate abbatisse super libertate quam sibi adversus te vindicare nitebatur, absolvimus, et tam tibi quam ecclesie tue idem monasterium adiudicavimus et perpetuo subesse decrevimus.

Le pergamene di Capua, a cura di Jole Mazzoleni, I, p. 126

PROVA DI SELEZIONE - Biennio 2007-2009

1426 gennaio 5, Roma.

Iordanus, episcopus albanensis, venerabili ac religioso viro Ordinis fratrum Minorum provincie Tuscie ministro, salutem in Domino sempiternam.

Inter alias preces supplicum, que nobis continue porriguntur, illis libentius annuimus precum votis, que sacre continent religionis augmentum. Expositum siquidem fuit nobis pro parte tua cum reverendus in Christo pater, dominus episcopus lucanus, quandam suam parrochiam ecclesiam sitam in civitate lucana, pro construendo in ea monasterium sanctimonialium Ordinis Sancte Clare, eidem Ordini intendat concedere, certis tamen sibi iurisdictionibus reservandis, quas per publicas ~~conventiones et pacta solemnem stipulationem vallanda tecum contrahere cum debitis~~ obligationibus primo petiit, sed quia, obstante tibi Ordinis Minorum regula cuius professione ligaris, huiusmodi obligationis contractum legitimum celebrare non potes, supplicari fecisti humiliter pro dicti Ordinis Sancte Clare devotionis augmento, ut hac vice dumtaxat contractum obligationis huiusmodi cum dicto episcopo celebrare valeas et eius obligationes vice et nomine futuri monasterii legitime suscipere in te ipsum. Nos vero, attendentes tuas preces ad propagandam dicti Ordinis devotionem pretendere, tuis devotis supplicationibus annuentes, ut cum dicto episcopo lucano convenire et pangere pro dicta parrochiali ecclesia obtinenda et obligationes suscipere valeas, dum tamen pacta in detrimentum regule et constitutionum dicti Ordinis non existant, tibi plenam libertatem et licentiam concedimus per presentes.

~~Manuscript of Pope Urban IV~~ ~~1186~~ ~~9005-9006~~ 000

Urbanus episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis priori et canonicis dominici Sepulcri salutem et apostolicam benedictionem.

Gravis et culpabilis presumptionis enormitas ad audientiam nostram Ianuensium civium conquestione pervenit quod quidam de canonicis vestris auream scripturam, que statuta bone memorie Balduini regis inter eum et ipsos Ianuenses inita continebat, de circuitu altaris ubi prefate littere radiabant dampnabili presumpserint iniquitate delere, ut rei geste memoriam tollerent et prefatis Ianuensibus dissensionis et scandali materiam generarent. Cum nulla fere portio cristiani orbis ignoret quod, sicut de ipsorum concordia terre Ierosolimitane multimodis commodum, ex discordia et turbatione ipsorum grave potest accidere detrimentum. Quapropter discretioni tue per apostolica scripta precipiendo mandamus quatenus eos, qui predictae fuerant obliterationis auctores, scripturam quam diximus reficere compellatis, aut si illi mortui sunt vel alias forsitan non comparent, vos ad restorationem eius impensas idoneas de communibus facultatibus ministretis. Et predictis Ianuensibus eam restaurare volentibus nullum omnino prestetis obstaculum quominus in litteris denuo reparatis constitutionis antique renovent monumentum. Quod, cum fuerit auctore Domino renovatum, caveatis omnimodis ne in predicta scriptura similis presumptionis innovetur excessus.

Datum Verone, III idus marcii [1186].

Nos Karolus, capitaneus Communis et populi Perusii, sedens pro tribunali in palatio Communis, ubi dominus potestas (=podestà) ad ius reddendum moratur, infrascriptas condemnationes et sententias condemnationum de infrascriptis hominibus et personis pro infrascriptis maleficiis et delictis damus et sententialiter proferimus in his scriptis in hunc modum, videlicet:

Venturam Petri, notarium de castro Sigilli, contra quem processimus per modum inquisitionis in eo et super eo quod loco et tempore in dicta inquisitione contentis dictus Ventura, corruptus pecunia et precibus Pucii Vilani de dicto castro Sigilli, et de mandato dicti Pucii, falso et dolose fabricavit, scripsit et fecit quoddam instrumentum falsum donationis Iohannis Bartolucii de villa Scagnoli in favorem dicti Pucii. Quodquidem instrumentum fuit falsum et non verum, cum in re veritate Iohannes Bartolucii numquam fecisset donationem praedictam. Quem Venturam citari fecimus et requiri semel et bis et perhentorie ut infra certum terminum comparere deberet ad se excusandum a dicta inquisitione, et non comparuit ipse nec alius pro eo, qui ipsius contumaciam legitime excusaret, semper in contumacia persistendo. Si dictus Ventura libras quingentas denariorum perusinarum non solverit infra terminum eidem per iudicem adsignandum, ducatur ad locum iusticie consuetum et eidem manus destra et lingua debeat amputari, ita et taliter quod manus a brachio et lingua a gutture separentur, et quod in perpetuum tam tabellionatu quam alio quolibet officio sit privatus et omnes eius scripturae et contractus auferantur eidem et deponantur apud bonum et fidum notarium.

Anno Domini MCCCXXXIII.

Selezione 2002

Biennio 2001 - 2003

Contra notarium Odonum de Bidecto (*Bitetto*)

Inichus De Davalos Montis Odorisii comes, et consiliarius regni que Sicilie, magnus camerarius etc. egregio viro capitaneo civitatis Bidecte (*Bitetto*) seu eius substituto, fidelibus regiis etc. Tenore presentium, regia auctoritate qua fungimur, committimus et mandamus vobis quod statim, receptis presentibus, iniungatis et mandetis seu iniungi et mandari faciatis ex regia nostrique parte notario Odoni de Bidecta quod infra dies III, a die mandati sibi per vos faciendi seu fieri faciendi in antea numerandos, se personaliter presentare debeat in civitate Tarenti, coram officialibus dicte Camere, cum omnibus suis libris, rationibus et scripturis aliis, facientibus et necessariis ad computandum et rationem reddendum de gestis et administratis per eum, ex commissione et mandato bone memorie principis Tarenti, ac etiam ad respondendum ad ea, que per officiales ipsos sibi dicentur et requirentur pro interesse regie Curie. Et contrarium non faciat, sicut (= sicut) penam unciarum centum ab eo, si contra fecerit, exigendarum cupit evitare.

~~Data in civitate Tarenti, apud dictam regiam Cameram Summarie die XXVIII mensis iunii XII indictionis, millesimo CCCCLXIII. Petrus Cola de Alexandro pro magno camerario.~~

In nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. Amen. Notum sit omnibus tam futuris quam presentibus quia ego Alexander de Buhone pro salute anime mee et parentum meorum, tam vivorum quam defunctorum, reddo ecclesie Sancte Marie de Valle Iosaphat dotem Sancti Demetrii cum omnibus pertinentiis suis et dotem Sancti Iohannis similiter cum omnibus pertinentiis suis, sicut privilegia sua requirunt, et patrimonia villanorum Sancti Michaelis ex toto ubicumque sint, de quibus videlicet dotibus et patrimoniis eidem ecclesie diu facta iniuria fuerat, quod ego bene recognosco. Unde ego, timens periculum anime mee, hoc totum supradictum reddo et concedo solidum et quietum supranominate ecclesie in perpetuum, sicut ipsa ecclesia tenuit et habuit in tempore matris mee et fratris mei, qui illa donaverunt. Que concessio et confirmatio ut stabilis et certa permaneat, propria manu mea in hoc privilegio hoc signum depinxi, et ipsum privilegium sigillo meo munivi et confirmavi. Si quis vero hanc confirmationem violare presumpserit, anathematis sententia feriatur. Facta est autem hec redditio anno ab incarnatione Domini MCLIII, tercio nonas decembris, regnante domino nostro potentissimo rege Rogerio et rege Willelmo. In presentia domni Iohannis de Barleto prioris Calabrie et domni Roberti prioris Sancti Michaelis et fratris Arduini et Rodulfi medici qui hoc privilegium scripsit, presente et concedente Nicholao notario meo, qui manu sua hoc signum fecit. Huic etiam confirmationi idoneos testes adhibui qui presentes affuerunt et propriis manibus suis signa sua fecerunt.

Pro universitate Larenis provincie Capitanate.
Inichus de Davalos egregio viro capitano civitatis Lucerie eiusque locumtenenti et quibusvis officialibus qui propterea requisiti fuerint, salutem. Pro parte universitatis et hominum civitatis Larenis fuit coram nobis expositum quod, cum exponentes ipsi solverint egregio viro Landulfo Abbati de Neapoli commissario per regiam Maiestatem ordinato super recollectione taxe generalis in provinciis Capitanate et terre Bari ratam eos tangentem pro solutione taxe predictae, que exacta fuit de mense augusti proxime preterito, qui quidem Landulfus eisdem exponentibus denegavit atque denegat de solutione huiusmodi facere apodixam (= apocham), incidendo propterea in penam in talibus secundum regni huius capitula statutam, nec minus in ipsorum exponentium non modicum interesse; super quo nostra provisione petita, vobis propterea et vestrum cuilibet qui propterea fuerit requisitus, tenore presentium officii auctoritate qua fungimur committimus et mandamus quatenus vos seu vestrum alter mandet prefato Landulfo, sub pena in dictis capitulis propterea statuta, quatenus eisdem exponentibus facere debeat de solutione predicta debitam apodixam, eis ad cautelam omni tempore valituram, si autem de presenti mandato senserit se fore gravatum, et causas habet quare ad predicta minime teneatur, illas, infra dies sex post mandatum huiusmodi sibi intimatum, alleget et proponat coram nobis, quoniam sibi per nos ministrabitur iusticie complementum. Data Baroli die VI mensis februarii VII indictionis MCCCCLVIII.